

Na zkušené v německých školkách *aneb a jakou značku jste ve školce měli vy?*

Iva Adamová, Michaela Štibraná,
Lenka Vivodíková, Monika Ženíšková

Úvodem

Hospitace v německých školkách jsme organizovali poprvé před deseti lety a nyní v červenci 2024 si nešlo nevšimnout, kolik nových školek bylo v Bavorsku postaveno. Pro všechny zájemce doporučujeme podívat se na webové stránky Bavorské obce architektů¹, kde je přehled nově postavených škol a školek. Fascinující totiž není jenom množství, ale i kvalita, a to včetně zahrad.

Již od roku 2011, kdy jsou zveřejňována doporučení NERVu², se lze dočíst, že největší výnos z koruny vložené do vzdělávání přináší právě investice do předškolní výchovy. Odkazováno je na výzkumy amerického ekonoma a nositele Nobelovy ceny za ekonomii Jamese Heckmana, který ve svých studiích ukazuje, že návratnost investic do vzdělání je právě největší v předškolním věku. Zvláštní přínos je pak podle Heckmanových pozorování vidět u rodin sociálně slabých. Je zřejmé, že se tím v Bavorsku řídí a na včasnou a široce dostupnou předškolní výchovu je kladen mimořádný důraz. V roce 2013 bylo uzákoněno, že místo v předškolním zařízení mají mít děti zajištěné od jednoho roku. Jenom pro srovnání, v roce 2018 byl v České republice odmítnut zákon, který měl garantovat místo v předškolním zařízení dvouletým dětem.

Účast na hospitacích byla nabídnuta ředitelkám mateřských škol, které se mohly zaměřit na pozorování vzdělávacích modelů, důraz byl kladen na ekologickou výchovu. Navštívily jsme tři předškolní zařízení. Školka z Waldsassenu byla nově otevřená v listopadu 2023, postavená je dle nejnovějších ekologických standardů. Nová budova nahradila dosavadní tři starší budovy v obci. Druhá navštívená školka z Iphofenu funguje o něco déle, přístavba probíhala postupně. Budovy byly plánovány vždy současně i se zahradou, plánování vycházelo ze společné diskuse mezi zřizovatelem, pedagogy a architektem. Samozřejmostí je energeticky úsporné řešení u všech budov.

Třetí navštívená školka byla v obci Schirding o 1200 obyvatelích, zde mají (opět velkorysou) rekonstrukci připravenou a proběhne do dvou let. Zároveň se zřizovatelé nebojí nestandardních řešení. Když jsme hospitace připravovali, domlouvali jsme spolupráci i ve školce ve Waldershofu, kde také chystají rekonstrukci. V přechodném období tří let, kdy jim nestačí kapacity, přistavěli na pozemku stávající školky kontejnerovou školku, kde jsou navíc dvě třídy. Nepřipadá v úvahu, že by se děti odmítaly, je třeba to řešit provizorním způsobem. Sami pedagogové k tomu přistupovali jako ne k samozřejmě ideálnímu, ale pokud se jedná o přechodnou dobu, tak funkčnímu řešení.

Tato zpráva reflektuje hospitace z července 2024, kterých se účastnily ředitelka 23. MŠ v Plzni Slovanéch Iva Adamová, ředitelka 22. MŠ v Plzni na Borech Monika Ženíšková, ředitelka MŠ Merklín Michaela Štibraná a ředitelka MŠ Planá u Mariánských Lázní Lenka Vivodíková. Zúčastněné ředitelky jsou také autorkami textu níže.

Je třeba poděkovat Programu Interreg Bavorsko – Česko 2021 -2027 díky kterému se aktivita uskutečnila.

Za Nadační fond Zelený poklad

Tereza Pelclová

¹ Doporučujeme k prohlédnutí na <https://www.byak.de/>

² Národní ekonomická rada vlády (dále jen „NERV“) je odborným poradním orgánem vlády pro oblast ekonomických opatření, strategických hospodářských plánů, veřejných investic a systémových reforem.

Na co jsme se při hospitacích zaměřily?

Naším úkolem bylo pozorování vzdělávacích modelů s důrazem na ekologickou výchovu včetně zajištění podmínek pro ni. Vzhledem k tomu, že jsme všechny v řídicích funkcích, zajímalo nás také, jak probíhá spolupráce se zřizovatelem, zákonnými zástupci, práce s pedagogickým sborem, vedení pracovního kolektivu ke vzájemné spolupráci. Také jsme sledovaly způsob a podmínky integrace dětí se speciálními potřebami či dětí mladších tří let v předškolním zařízení a konečně odlišnosti a realizace vzdělávacích modelů jednotlivých školek, jak probíhá zapojení environmentální výchovy do výuky, princip trvalé udržitelnosti a způsoby pěstování osobní zodpovědnosti dítěte.

Nápady, které si vezeme domů

Propojení vnitřních a vnějších prostor

U nových budov je standardem, že lze procházet ze tříd rovnou do zahrady, kde je také často posezení vhodné pro svačiny nebo hru dětí.

Odstup od identifikačních značek – symbolů jako identifikace dětí

Častěji je ve školkách používán systém s fotografiemi a jménem dětí. Použití fotografie podporuje sebeidentifikaci a rozvoj osobní identity dítěte. Vede k sebeuvědomění – „to jsem já a tady je moje místo, tady mám své osobní věci“. Předchází se tím negativním asociacím nebo pocitům, které mohou nastat při použití identifikačních značek (značka být hezky vyobrazeného oslíka může vést ke ztotožňování s negativní vlastností daného zvířátka).

Otevřený koncept

Tento koncept je v současné době v Německu velmi populární. Otevřený koncept spočívá v otevření celého prostoru mateřské školy pro všechny děti. Otevřený koncept vede děti k osobní zodpovědnosti, samostatnosti a dodržování pravidel. Nemyslete si, že děti mohly samovolně pobíhat po celé školce. Když už se rozhodly pro určitou činnost, tak ji musely dokončit a pak mohly přejít zase dál. Tento program je zaměřený na celostní přístup k dítěti, na toleranci vůči ostatním a na nutnosti do důsledku čelit následkům svého rozhodnutí. Setkaly jsme se i s tzv. částečně otevřeným konceptem, to znamenalo, že otevřený koncept fungoval několik dní v týdnu nebo jenom odpoledne.

Je samozřejmé, že když má dobře fungovat otevřený koncept, je třeba systematicky pracovat na týmu zaměstnanců. Základem je vytvořit důstojný prostor pro zázemí a setkávání učitelů. V Čechách například není obvyklá sborovna a porady často probíhají ve třídách na malých židličkách. Pro nás úžasná myšlenka byla, že jsou důležité zájmy a silné stránky učitelů. Protože to, co je komu blízké, v čem se cítí „pevný v kramflecích“, může dobře předávat dál. Přece nemusí každý dělat všechno a trápit se například s hudební výchovou, když ho zrovna třeba zajímají brouci a dokáže jimi nadchnout mnoho dětí.

Kneippova metoda

Tato metoda je zařazována do programu v německých školkách velmi často. Pravidelné „kneippování“ vede ke zdravému životnímu stylu, příznivě působí na prokrvení všech svalových partií a napomáhá ke správnému držení těla. Cvičení má pozitivní vliv na psychomotorický vývoj dítěte. Podmínkou provozování je odborné proškolení personálu.

Funkční odhlučnění prostor školky

Hodnotíme jako malý zázrak. Díky plánování budov na základě potřeb pedagogů a dětí jsou jednotlivé místnosti ve školce odhlučněné, a navzájem se tak neruší. Pobyť v takovýchto prostorách je velmi příjemný, snížení hluku podporuje psychickou pohodu.

Vzájemná komunikace s rodiči a v týmu

U nových budov je samozřejmostí, že jsou zde velkorysé prostory nejen pro vedení, ale i pro tým a také místnost pro komunikaci s rodiči, která může sloužit i jako odpočívárna pro čekající rodiče.

1. Kita Iphofen

Církevní mateřská škola v Iphofenu

„Lesu blíž“

Tato církevní mateřská škola se skládá se ze tří částí – z budovy St. Barbara, budovy St. Veit a lesní školky. Každá má odlišnou koncepci.

Budova St. Barbara

Hlavním navštíveným místem byla nejnovější budova St. Barbara. Její výstavba byla zahájena v roce 2018 a byla postupně přistavována dle zvyšujících se potřeb počtu míst pro děti. Splňuje parametry nízkoenergetické budovy. Standardní součástí energetického štítku budovy je také posouzení vnitřního klimatu v místnostech, a to včetně odhlučnění. Snížení hluku vytváří příjemnější pracovní podmínky, v klidnějším prostředí se děti mohou lépe soustředit na vzdělávací aktivity a hry.

Celá budova je přízemní, obložená dřevem. Disponuje prostornou tělocvičnou s místností pro uložení sportovního vybavení. Velkým benefitem je přímý vstup z každé třídy na venkovní terasu, která lemuje celou budovu. Samozřejmostí je i zázemí na terase umožňující podávání svačiny venku a je využívána i pro další činnosti. Terasa volně přechází v zahradu obklopující téměř celou budovu.

Školní zahrada

Zahrada je koncipována v přírodním stylu, rozmanitě členitá a nabízí velké možnosti pro vyžití dětí. Dominantním materiálem je kámen v různých velikostech. Velké kvádrové kameny lemují cesty a zákoutí a z drobných koster jsou vytvořeny ostatní cesty, které pozvolna přechází v rámci terénní úpravy v pískoviště. Pískoviště je doplněno i hracím vodním prvkem s vlastním zdrojem vody a je opatřeno stínící impregnovanou plachtou, která dokáže ochránit i před mírným deštěm. Je upevněna na kovových sloupech s kovovými oky pro uchycení lana pro manipulaci dle potřeb rozsahu stínění. Myšlenkou celé zahrady je udržitelnost a ekologie. Všude jsou využity zelené střechy, včetně přístřešků nádob na tříděný odpad. Nepřevažují travnaté plochy, ale keřové patro. Ve vyvýšených záhonech děti pěstují bylinky a různé druhy ovoce a zeleniny, nechybí ani motýlí louka s hmyzími domečky a pítkem pro ptáky.

Využitý materiál na herní prvky je převážně dřevo. Výrazným prvkem je obří pirátská loď získaná z dotace od firmy Playmobil.

Zahrada dětem nabízí klikaté dlážděné cesty v uzavřených okruzích pro jízdu na vozítkách pro jedno až tři děti. Velmi oblíbenými prvky jsou dřevěné sestavy různě navazujících domků na kulech. Na dopadové plochy jsou využity drobné kamínky, štěpka, umělý koberec, písek. Všechny tyto dopadové plochy jsou certifikovány, stejně tak herní prvky. Na zahradě je i malé fotbalové hřiště s udržovaným trávníkem, které bylo zbudováno na přání učitelek. Je myšleno i na zázemí pro veškeré potřeby pro venkovní vyžití v prostorných přízemních domcích se zelenou střechou.

Při budování zahrady vznikl problém s použitím velkých kvádrů kamene. Rodiče vyjadřovali obavy o bezpečnost dětí z důvodu ostrých hran. Na společném setkání rodičů se zřizovatelem a architektem nakonec došlo ke shodě a pochopení a po opracování ostrých hran zůstaly kamenné kvádry součástí zahrady.

Vzdělávání

St. Barbara je určena pro děti od tří měsíců do šesti let, v současné době ji navštěvují děti od deseti měsíců. V budově jsou tři třídy i dvě třídy pro děti předškolního věku. Třídy jsou heterogenní, vzdělávání zajišťují vždy dva pedagogové a dva praktikanti. Praktikování studentů v Německu je specifické tím, že student

prvního ročníku po dobu celého školního roku vykonává praxi přímo v mateřské škole. Na základě vlastní zkušenosti již na začátku studia zjistí, co obnáší práce pedagoga. Personální složení v tomto počtu umožňuje pracovat odděleně s jednotlivými věkovými skupinami ve třídě. U dětí je dbáno na možnost individuální volby činností. Děti dostávají prostor pro vlastní řešení konfliktů a problémových situací, ale stále jsou respektována dohodnutá pravidla (piktogramy na stěně). Pedagogická diagnostika probíhá formou standardizovaného dotazníku, samostatnou částí této diagnostiky je posouzení jazykové úrovně každého dítěte. Zpravidla jedenkrát za rok se uskutečňují pohovory s rodiči. Ve školce jsou integrovány děti s odlišným mateřským jazykem, kterým je poskytována jedna hodina výuky němčiny týdně.

Hlavním cílem vzdělávání je výchova k trvalé udržitelnosti. Během roku je pozornost věnována přírodním tématům. Děti navštěvují eko stanice, farmy, vodní plochy, mají badatelské dny, sbírají kameny na vinicích a z nich vytvářejí snosnice pro ještěrky. Škola se zaměřuje na dlouhodobé projekty, které motivují ke vzájemné spolupráci. Je součástí sítě ÖKO KIDS, která finančně podpořila jejich poslední celoškolní projekt Vltava.

Jelikož je školka církevní, zařazuje do svého programu tradice katolických svátků. Školka je otevřena i pro děti jiných náboženství, ale pokud tito rodiče nechtějí, aby se jejich dítě programu církevního svátku účastnilo, ponechávají si dítě doma. Program svátků včetně rozvrhu školního roku je zpracován písemně. Je tedy přesně známo, jaké oslavy školka plánuje a v jakých dnech bude mít školka zavřeno. Tento plán rodič podepisuje při nástupu dítěte do školky.

Budova St. Veit

Druhá budova tohoto zařízení ve svém programu využívá metodu Sebastiana Kneippa, jejímž cílem je posilovat imunitní systém a propagovat zdravý životní styl. Děti mají denně vodoléčebné procedury, např. koupele paží nebo nohou se střídáním teplot vody, chůze naboso na tzv. Kneippových chodnících, masírování očistnými kartáči. Podmínkou provozování této metody je odborné proškolení alespoň poloviny pedagogů. Specifikem je také otevřený koncept, který je realizovaný zejména v odpoledních hodinách. Děti si vybírají aktivity a činnosti na základě své volby a napříč všemi třídami.

Lesní školka

Třetí součástí tohoto zařízení je lesní školka. Jako útočiště před nepříznivým počasím slouží budova v přírodním stylu s velkou krytou terasou. Rodiče musí být připraveni na aktivní zapojení do provozu – zajišťují zásobování vodou, pečují o okolí školky, zajišťují oslavy, výlety. Aktuálně postavili venkovní pec na pečení chleba. Lesní školku využívají i děti z ostatních budov obvykle jedenkrát týdně, kdy mají „lesní den“.

2. Kindergarten “Fuchsbau” ve Schirdingu (Mateřská škola „Liščí díra“ ve Schirdingu)

„Dává nám to smysl česko-německy“

Zařízení je v současné době před celkovou rekonstrukcí a plánovanou přístavbou další budovy. Jedná se o bilingvní školku. Provozovatelem je spolek Bavorského červeného kříže, budova je v majetku obce.

Popis a provoz budovy

Budova i se zahradou jsou situovány do svažitého terénu. V prvním podlaží je jedna třída jeslí a prostory pro školní družinu. Ve druhém podlaží jsou dvě heterogenní třídy pro děti předškolního věku. Každá třída má přidružený prostor pro individuální přípravu do školy. Třetí podlaží je v současné době nevyužité a čeká na rekonstrukci.

Ze třídy jeslí je výstup na oddělenou zahradu pro menší děti.

Svačiny i obědy si nosí děti vlastní, popřípadě mohou rodiče objednat dovážené obědy. Stravování probíhá průběžně dle potřeby dětí. Nabídka ovoce a zeleniny je zajištěna mateřskou školou.

Ze zadní části budovy je výstup na zahradu pro mateřskou školu. Ve svažitém terénu zahrady mají děti možnost volného pohybu a her, zahrada je vybavena herními prvky. Bonusem jsou vzrostlé ovocné a jehličnaté stromy. Z důvodu přístavby budou muset být některé stromy vykáceny, záměrem je zachovat stromy ovocné a pokácené modříny využít na nově plánovanou terasu v rámci přístavby.

Vzdělávání v současné době zajišťuje sedm pedagogických pracovníků a praktikantů, z toho pouze tři učitelky jsou na plný úvazek. Družina, kterou provozuje toto zařízení, je určena pro děti do čtvrté třídy, disponuje hracím prostorem a oddělenou místností pro školní přípravu. Děti mohou také využívat zahradu.

Vzdělávání

Kapacita třídy jeslí je maximálně 12 dětí a je určena pro děti ve věku od 0 do tří let. V současné době ji navštěvují děti od šesti měsíců. Aktuální projekt této třídy byl na téma „Housenka, která není nikdy sytá“. Veškeré činnosti a aktivity jsou inspirovány knihou Erica Carle: „Tuze hladová housenka“.

Obecně v německých zařízeních mateřských škol není řešen odpolední odpočinek dětí od tří let. Pouze ve třídách jeslí mají děti prostor i čas pro odpolední spánek. Dle informací od pedagogů je dětem nabízena možnost odpočinku, nejčastěji to využívají děti, které jsou čerstvě tříleté a přešly z jesličkových tříd.

Kapacita každé předškolní třídy je maximálně dvacet dětí. Zpracovávají dětská portfolia zaznamenávající důležité momenty z doby strávené v mateřské škole prostřednictvím fotografií doplněných o dětské kresby.

Specifikem tohoto zařízení je seznamování se s českým jazykem v průběhu dne. Mohly jsme to pozorovat v komunitním kruhu, kdy společně zpívali české i německé písně, česky i německy počítali a určovali barvy. To je umožněno tím, že v každé třídě je česky hovořící pedagog. Mateřskou školu navštěvují německé i české děti. Pracují a vybírají si činnosti dle své vlastní volby. Některé činnosti probíhají samostatně, jiné s podporou učitelky nebo pečovatelky.

Během naší návštěvy probíhal „Hračkový den“ – děti si mohly přinést z domova libovolnou hračku.

3. JOHANNITER – KINDERHAUS WALDWICHTEL ve Waldsasenu

„Méně je více“

Navštívili jsme zcela nové předškolní zařízení, které je v provozu od listopadu 2023. Zahrada měla být kolaudována krátce po naší návštěvě v červenci 2024. Plánování a výstavba budovy včetně zahrady trvala dva a půl roku. Do té doby fungovalo předškolní zařízení ve třech starších budovách v obci. Odkaz na budovu naleznete na stránkách bavorské obce architektů níže:

Popis a provoz budovy

Budova je téměř energeticky nezávislá (fotovoltaika, tepelné čerpadlo, desky „zelené placky“ na stropě). V celé budově je podlahové topení i chlazení. Všude jsou využity zelené střechy a pouze vsakovací plochy. Budova nabízí velkorysé prostory. V přízemí jsou třídy jeslí, v prvním patře třídy předškolních dětí a v nejvyšším patře je kuchyň s „dětskou restaurací“ až pro 50 dětí. Zájmem mateřské školy je zajistit kvalitní stravování prostřednictvím vlastní kuchyně. Vše je uzpůsobeno, aby se děti mohly obsloužit samostatně, snídane probíhají dle jejich potřeby od 8 do 10 hodin, oběd pak od 11,30 do 12,30 hodin. V nejvyšším patře je také prostorná multifunkční tělocvična s horolezeckou stěnou a promítacím plátnem. Je vybavena specifickými terapeutickými pomůckami, které vyvinula německá gymnastka paní Jelinek. Budova je navržena tak, aby z každého patra byl přímý vstup na zahradu.

Při projektování budovy úzce spolupracoval architekt s pedagogy a zřizovatelem. Společným mottem bylo „méně je více...“ – přírodní pastelové barvy, alespoň jedna bílá zeď v místnosti, střídmost ve vybavení, velkoplošná okna bez ozdob (těmito okny bez přízdob vzniká přirozeně dojem, že jsou děti součástí venkovního prostoru). Každý, kdo vstoupí do budovy, se musí zout.

V celém komplexu nevyužívají žádné symboly ani jména, pouze fotografie dětí. Cílem je, aby byly děti schopné identifikovat své místo a své věci samostatněji. V přízemí budovy je i zázemí pro rodiče, které využijí během adaptace nebo čekání na děti. Budova disponuje i dostatečným zázemím pro všechny zaměstnance.

V zařízení pracuje celkem 25 zaměstnanců ve věku 16 až 61 let, což považují za velký přínos zejména v předávání zkušeností. Momentálně navštěvuje mateřskou školu 111 dětí a je zde integrováno osm dětí s různým typem postižení. K dispozici mají spolu s ostatními dětmi terapeutické a relaxační místnosti.

Provoz a vzdělávání

Provoz zařízení je od 7 do 16 hodin. Děti přichází nejčastěji v časovém rozmezí od 8 do 8,30 hodin. Ve třídě mateřské školy může být maximálně 25 dětí, ve třídě jeslí dvanáct dětí v rozmezí jeden až tři roky.

Specifikem je otevřený koncept, pro orientaci využívají Montessori systém. Vedlejší místnosti umožňují při volných činnostech specifickou nabídku vždy na určité téma (například ateliér – výtvarné činnosti) a děti mají možnost vybrat si nabízené aktivity dle vlastního zájmu.

Provozní a pedagogické porady se uskutečňují pravidelně jedenkrát týdně a trvají přibližně jednu hodinu.

Zahrada

Na nově zkolaudovanou zahradu o rozloze 5000 m² je přístup umožněn ze všech tříd a pater. Jesličková část je uzpůsobena pro děti do věku tří let, prostory nejsou úplně odděleny a děti se zde mohou volně pohybovat. Jesličkovou část zahrady odděluje pouze jedlý záhon (jahody, rybíz, borůvky). V části pro předškolní děti je rozlehlé trávnaté fotbalové hřiště. Ve svažité části zahrady jsou vybudovány kamenné sedací schody, které doplňují rostoucí bylinky.

Veškeré herní prvky jsou ze dřeva, děti mají k dispozici rozlehlá zastíněná pískoviště. Z toho jedno je s vlastním zdrojem vody. Při plánování vybavení zahrady došlo k absolutní shodě mezi pedagogy, zřizovatelem a architektem. Veškerou údržbu zahrady zajišťuje zřizovatel.

Představení projektu Země, voda, klima

S organizací Geopark Bayern-Böhmen jsme připravili projekt Země, voda, klima, spočívající ve společných aktivitách, jako jsou česko-německé vícedenní semináře, odborné přednášky, hospitace a exkurze, kterými chceme posílit vzdělávání pro udržitelný rozvoj. Důraz je kladen na přenos co nejpraktičtějších informací a příklady osvědčených postupů v tématech půdy, vody a změny klimatu.

V roce 2023 jsme zorganizovali úvodní dvoudenní seminář s tématem půdy určený českým i německým pedagogům, který se konal v celoněmecky unikátní ekologické stanici - GEO-Zentrum an der KTB, kde se nachází hloubkový vrt v hloubce téměř deseti kilometrů.

Cíleně oslovujeme široké spektrum institucí aktivních v ekologickém vzdělávání od nevládních organizací, mateřských a základních škol po představitele obcí, aby docházelo k výměně zkušeností a budování kontaktů. Hospitace v předškolních zařízeních jsme organizovali v předchozích projektech česko-německé spolupráce již třikrát a zúčastnění pedagogové je považují za velmi přínosné. Jsme proto velmi rádi, že jsme je s odstupem šesti let mohli díky podpoře Programu INTERREG Bavorsko–Česko 2021–2027 opět zorganizovat.

Interreg

Spolufinancováno
Evropskou unií

Bavorsko – Česko

